

راه سوم

(الگوی مترقی زن در منظومه فکری مقام معظم رهبری)

www.ketab.ir

فاطمه ترکان، هدی صادق زادگان، سمانه مقصودی

سرشناسه: ترکان، فاطمه، ۱۰/۱۲/۱۳۶۶
سرشناسه: شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۰۱۰۱۵۱۲۱۶۴
عنوان و نام پدیدآور: راه سوم
وضعیت ویراست: *

مشخصات نشر: تهران شرکت چاپ و نشر بین الملل
مشخصات ظاهری: ۶۵۴ رقیعی

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۷۲-۰۳۴-۵

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: امروز در گام دوم انقلاب اسلامی و در زمانی که کشور ما به تعبیر مقام معظم رهبری در دومین مرحله از خودسازی، جامعه سازی و تمدنسازی قرار گرفته است؛ باید این کشور را برای رسیدن به آرمان بزرگش که ایجاد تمدن نوین اسلامی است، هرچه بیشتر مهیا و آماده نمود. برای اینکه مهیاسازی هرچه بهتر انجام شود؛ به طور ویژه از جوانان مطالبه شده است که قطعاً نیمی از آن ها، بانوان جوان هستند.

شناسه افزوده: مهادق زادگان، هدی، ۲۳/۱۲/۱۳۶۱

شناسه افزوده: مقصودی، سمانه، ۳۰/۰۴/۱۳۶۳

شناسه افزوده: دانشور، ۳۰/۰۴/۱۳۵۵

شماره کتابشناسی: ۱۳۶۳/۱۲/۲۳

اطلاعات رکورد کتابشناسی: ۱۳۶۳/۱۲/۲۳

انتشارات بین المللی

عنوان: راه سوم (الگوی مترقی زن در منظومه فکری مقام معظم رهبری)

تالیف: فاطمه ترکان، هدی صادق زادگان، سمانه مقصودی

ویراستار: بهار دانشور

صفحه آرا: سید احسان عابدی

طراح جلد: محمد عباس زاده

نوبت چاپ: اول • تابستان ۱۴۰۳

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۷۲-۰۳۴-۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

راه سوم

۱۰۱۳۷۱۹۶
ریال ۴.۵۰۰.۰۰۰

دفتر مرکزی: تهران، میدان استقلال، سعدی جنوبی، پلاک ۲، طبقه سوم

تلفن: ۰۲۱-۳۳۹۲۲۱۵۹ • شماره: ۰۲۱-۳۳۱۱۸۶

فروشگاه مرکزی: میدان فلسطین، ضلع شمال شرقی، پلاک ۵ و ۴

تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۲۱۹۸ • شماره: ۰۲۱-۳۸۹۲۳

مرکز پخش قم: بلوار نیایش، جنب مصطفی قدس

تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۳۸۹۵۷

Email: Shchaponashr@gmail.com

nashrebeynoimelol.ir

همه حقوق محفوظ است.

فهرست

پیش‌گفتار.....	۱۵
مقدمه.....	۲۱
مقولات استخراجی از اندیشه رهبری در موضوع زن.....	۲۷
فصل اول: مسئله زن.....	۲۹
اهمیت و ضرورت مسئله زن.....	۲۹
چیستی مسئله زن.....	۳۳
اسلام و مسئله زن.....	۳۵
• آثار نگرش اسلامی در مسئله زن.....	۳۷
مسئله زن در دنیا.....	۳۸
غرب و مسئله زن.....	۳۹
• ویژگی دیدگاه غرب در مسئله زن.....	۳۹
• سیاست‌های غرب در مسئله زن.....	۴۴
• آثار گفتمان غرب در مسئله زن.....	۵۲
تقابل اسلام و غرب در مسئله زن.....	۵۵
وضعیت مسئله زن در ایران.....	۶۱
• وضعیت مسئله زن در دوران طاغوت.....	۶۱
• وضعیت مسئله زن در ایران امروز.....	۶۲
الزامات مسئله زن.....	۷۴

● اصول و الزامات نگرشی در مسئله زن ۷۵

● الزامات فعالیتی در مسئله زن ۸۳

● فعالیت‌های مطلوب در مسئله زن ۱۰۱

● فصل دوم: مسئله هویت ۱۰۵

● تعریف هویت چندبُعدی زن مسلمان: ۱۰۶

● الگوی هویت زن ۱۰۸

● روابط عرصه‌های هویتی زن ۱۰۹

● مسئله الگوی زن ۱۱۶

● بخش اول: هویت فردی زن ۱۲۵

● ابعاد همسان هویت زن و مرد: انسانیت ۱۲۵

● ابعاد متفاوت مرد و زن: جنسیت ۱۳۶

● جنسیت، امری ثانوی و عارضی ۱۳۷

● لزوم توجه به جنسیت در نقش‌ها و وظایف ۱۳۸

● ویژگی‌های اختصاصی زن ۱۳۸

● کارکرد تفاوت‌های جنسیت در ساحات مختلف زندگی ۱۴۶

● رشد و اعتلای فردی زن و الگوهای آن ۱۴۸

● الزامات فعالیت در رشد و اعتلا و تربیت فردی زنان ۱۵۸

● آسیب‌شناسی بُعد فردی زنان ۱۶۰

بخش دوم: هویت خانوادگی زن ۱۶۷

اهمیت مسئله خانواده ۱۶۷

ازدواج ۱۷۴

- اهمیت ازدواج ۱۷۶
- سن مناسب ازدواج ۱۷۸
- شرایط ازدواج در اسلام ۱۷۹
- آسیب شناسی ازدواج در جامعه امروز ما ۱۸۳
- اقدامات مؤثر در زمینه ازدواج ۱۹۵

خانواده مطلوب ۲۰۹

- نقش زن در خانواده ۲۱۲
- نقش همسری زن ۲۱۸
- نقش مادری زن ۲۲۴
- نقش مرد در خانواده ۲۲۷
- نقش همسری مرد ۲۳۱
- روابط زوجین در خانواده مطلوب ۲۳۳
- حقوق متقابل زوجین ۲۵۰
- تعامل فرزندان با والدین ۲۵۷
- وظایف والدین در مقابل فرزندان ۲۵۷
- وظایف فرزندان در مقابل والدین ۲۶۳

وضعیت سنجی خانواده در غرب ۲۶۵

- علل و عوامل آسیب خانواده در غرب ۲۶۹
- آسیب های موجود در خانواده غربی ۲۷۱
- آثار بحران خانواده در غرب ۲۸۰

وضعیت خانواده در ایران ۲۸۳

● در دوران طاغوت ۲۸۳

● دوران انقلاب و دفاع مقدس ۲۸۴

● وضعیت خانواده در ایران امروز ۲۸۵

راهکارهای تبدیل وضع موجود به وضع مطلوب خانواده..... ۳۹۷

● مطالبات رهبری از عموم جامعه اسلامی در مسئله خانواده ۳۹۸

● مطالبات رهبری از بانوان در مسئله خانواده ۳۰۱

● مطالبات رهبری از نخبگان، کارشناسان و فعالان حوزه خانواده..... ۳۰۲

● مطالبات رهبری از مسئولان در مسئله خانواده ۳۰۴

● مطالبات رهبری از رسانه در مسئله خانواده..... ۳۰۹

فرزندآوری..... ۳۱۰

● اهمیت و ضرورت فرزندآوری ۳۱۰

● آسیب‌های اصلی مسئله جمعیت در کشور ۳۱۲

● افق مطلوب در ۳۱۷

● الزامات فعالیت در مسئله ۳۱۸

بخش سوم: هویت اجتماعی زن..... ۳۲۷

۳۲۷ مشارکت اجتماعی بانوان.....

۳۲۷ ضرورت و جایگاه مشارکت اجتماعی بانوان.....

۳۲۷ مشارکت اجتماعی زنان از منظر اسلام.....

● فعالیت اجتماعی ، بخشی از هویت زن مسلمان ۳۲۹

● فعالیت اجتماعی، حق زن..... ۳۳۳

۳۳۶ دامنه مشارکت اجتماعی زنان.....

۳۳۷ عوامل مؤثر بر رشد و اعتلای اجتماعی زن.....

۳۴۰ موانع رشد و اعتلای اجتماعی زن

۳۴۱ الزامات جامعه اسلامی در مشارکت زنان

۳۴۵ اصول مشارکت اجتماعی بانوان:

۳۴۵..... (۱) رعایت ضوابط اسلامی و حدود روابط زن و مرد

۳۴۷..... (۲) لزوم حفظ دوگانه فعالیت اجتماعی و خانوادگی

۳۵۲..... (۳) حفظ ارزش و کرامت زن

۳۵۳..... (۴) تناسب با قالب وجودی زن

۳۵۶..... (۵) براساس مقتضا و خلأ زمان، نیازها و ضرورت‌ها و امکانات و فرصت‌ها

۳۵۷..... (۶) نگاه تکلیف محور و اولویت امر ولی و حفظ حیات اسلام به سایر نقش‌ها

۳۵۸ ویژگی و آثار مشارکت اجتماعی زنان

۳۶۱..... • تأثیر مضاعف مشارکت بانوان

۳۶۱..... • نقش انگیزه بخش و موتور محرک مشارکت بانوان

۳۶۳..... • نقش پیشرو و محوری بانوان در حرکت‌های اجتماعی

۳۶۴..... • آثار بین‌المللی مشارکت اجتماعی زن مسلمان

۳۶۶ الگوی مشارکت اجتماعی زن

۳۶۸ ساحات مشارکت اجتماعی زنان

۳۷۲ مشارکت جهادی-دفاعی بانوان

۳۷۳..... • اهمیت و ضرورت مشارکت جهادی-دفاعی زنان

۳۷۶..... • انواع مشارکت جهادی-دفاعی زن

۳۹۲..... • ویژگی بانوان مجاهد

۳۹۵..... • نقش و آثار مشارکت بانوان مجاهد

۳۹۹..... • الزامات جامعه در مشارکت جهادی-دفاعی بانوان

۴۰۰..... • پیام مقام معظم رهبری به کنگره هفت هزار زن شهید

۴۰۲..... مشارکت سیاسی بانوان

- اهمیت و ضرورت مشارکت سیاسی بانوان ۴۰۲
- نمونه‌های مشارکت سیاسی زنان مسلمان در طول تاریخ ۴۰۳
- آثار اسلام و انقلاب اسلامی بر مشارکت سیاسی بانوان: ۴۰۹
- انواع مدل‌های مشارکت سیاسی بانوان: ۴۱۱
- الزامات مشارکت سیاسی زنان ۴۱۵
- وضعیت مشارکت سیاسی زنان در دنیا ۴۱۹

۴۲۰..... مشارکت علمی بانوان

- اهمیت و ضرورت مشارکت علمی زنان ۴۲۰
- نمونه‌های مشارکت علمی زنان مسلمان در طول تاریخ ۴۲۳
- نقاط قوت مشارکت علمی زنان در نظام اسلامی ۴۲۶
- نقاط ضعف مشارکت علمی بانوان در نظام اسلامی: ۴۳۵
- بسترها و عرصه‌های مشارکت علمی زنان و الزامات آن ۴۳۷
- ویژگی‌های مطلوب رشته تحصیلی دختران: ۴۴۰
- دانشگاه ۴۴۲
- حوزه‌های علمی ۴۴۳
- عرصه قرآن پژوهی ۴۴۷
- عرصه درمانی و پزشکی ۴۴۷
- کتاب و کتاب‌خوانی ۴۵۰

۴۵۰..... مشارکت فرهنگی بانوان

- اهمیت مشارکت فرهنگی بانوان در خانه و جامعه و ضرورت بهره‌گیری از آنان در عرصه فرهنگ ۴۵۱
- تعریف فرهنگ ۴۵۳
- مهندسی فرهنگی ۴۵۳
- مدیریت فرهنگی ۴۵۵
- تعریف کار فرهنگی ۴۵۶

۴۵۷ ضرورت کار فرهنگی

۴۵۹ اقسام کار فرهنگی

۴۶۶ وضعیت مشارکت فرهنگی بانوان در ایران:

۴۶۸ مشارکت اقتصادی بانوان

۴۷۱ اشتغال بانوان

۴۷۱ انواع اشتغال مطلوب برای بانوان:

۴۷۲ الزامات مسئله اشتغال بانوان

۴۸۱ وضعیت مشارکت اقتصادی زنان در غرب

۴۸۳ وضعیت مشارکت اقتصادی زنان در ایران

۴۸۲ مشارکت ورزشی بانوان

۴۸۵ مشارکت ورزشی بانوان در ایران قبل و بعد از انقلاب اسلامی

۴۸۷ آثار مشارکت ورزشی بانوان

۴۹۵ الزامات مشارکت ورزشی بانوان

۴۹۹ فصل سوم مسئله حقوق

۴۹۹ تعریف و اهمیت مسئله حقوق

۵۰۰ مسئله تکريم

۵۱۰ مسئله آزادی زن و عدالت در حقوق زن و مرد

۵۱۰ خطاهای رایج در حق آزادی و حق عدالت اجتماعی:

۵۱۱ مفهوم حق آزادی زن

۵۱۲ مفهوم حق عدالت در مسئله زن

۵۱۷ مسئله ظلم

۵۱۸ مصادیق ظلم پنهان به زن

● مصادیق ظلم آشکار علیه زن ۵۲۲

● عوامل ظلم به زن ۵۲۷

● موانع ظلم به زن ۵۳۱

● الزامات فعالیت در مسئله حقوق ۵۴۰

● لزوم حرکت (نهضت) در جهت احقاق حقوق زنان ۵۵۱

● الزامات در مسئله تکریم ۵۵۵

● وضعیت حقوق زن در جوامع مختلف ۵۵۸

● وضعیت حقوق زن ایرانی در دوران طاغوت ۵۵۹

● وضعیت حقوق زن ایرانی پس از انقلاب اسلامی ۵۶۰

● وضعیت حقوق زنان در غرب ۵۶۶

● چگونگی شکل‌گیری نهضت‌های دفاع از زنان در غرب ۵۶۶

● ویژگی‌ها و آثار نهضت‌های دفاع از زنان در غرب ۵۶۹

● مفهوم آزادی و نهضت دفاع از زنان در غرب ۵۷۱

● مفهوم عدالت در نهضت دفاع از زنان در غرب ۵۷۳

● مفهوم تکریم زن در نهضت دفاع از زنان در غرب ۵۷۳

● ظلم به زن در جوامع غربی ۵۷۶

● تقابل غرب با جمهوری اسلامی ایران در مسئله حقوق زنان ۵۸۱

● فصل چهارم: مسئله حجاب و عفاف و روابط زن و مرد ۵۸۳

● اهمیت مسئله حجاب و عفاف و روابط اسلامی زن و مرد ۵۹۰

● اهمیت چادر به عنوان نوعی از حجاب ۵۹۶

● آثار رعایت حجاب و عفاف و روابط اسلامی زن و مرد ۵۹۸

● وضعیت حجاب و عفاف و روابط زن و مرد در جوامع مختلف ۶۰۷

- وضعیت حجاب و عفاف و روابط زن و مرد در غرب ۶۰۹
- فعالیت‌های غرب در مسئله حجاب و عفاف و آزادی روابط زن و مرد ۶۱۵
- تقابل غرب با جمهوری اسلامی در مسئله حجاب و عفاف و روابط زن و مرد ۶۱۹
- وضعیت حجاب و عفاف و روابط زن و مرد در ایران زمان طاغوت... ۶۲۴
- وضعیت حجاب و عفاف و روابط زن و مرد در ایران، پس از انقلاب اسلامی ۶۲۷
- مبانی، الزامات و راهکارهای تحکیم و حفظ حجاب و عفاف در جامعه ۶۳۶
- مبانی و الزامات کلی ۶۳۷
- الزامات بانوان ۶۴۵
- الزامات روحانیت و فعالان حوزه و دانشگاه: ۶۴۶
- الزامات حکومت اسلامی ۶۴۷
- الزامات فعالان رسانه‌ای و تبلیغاتی ۶۵۱

www.ketab.ir

پیش‌گفتار

نیمه‌های ماه رمضان بود، اوایل تیر ماه سال (۱۳۵۹). تعدادی مربی خانم بودیم که به نیت تربیت دختران نوجوان شهرمان گرد هم آمده بودیم و حالا در پایان دوره به دنبال ارزیابی روند طی شده بودیم.

به نظر می‌رسید اکثر شاخص‌هایی که در پی آن بودیم برایمان محقق شده است. اما سوالی که دو طول دوره برایمان مطرح بود، پرننگ‌تر از همیشه در ذهن مان نمایان شده بود.

بیشتر ما مادرهایی بودیم که سه روز در هفته، چند ساعتی بچه‌های مان را برای این کار فرهنگی تربیتی از خودمان جدا کرده بودیم. حتی مربی‌های مجرد هم از نقش‌شان در خانواده‌هایشان کاسته بودند. و در واقع هیچ‌کدام از ما تمام و کمال در اختیار خانواده خودمان نبودیم. ذهن مان درگیر شده بود؛ تربیت دختران نوجوان، کاری لازم و ضروری است؛ ولی تکلیف این نبودن‌های مان چه می‌شود؟

آیا وظیفه ما به‌عنوان بانوان جامعه، نشستن در خانه و گرفتن سنگر خانواده و فتح قله‌های کدبانوگری است یا حضور اجتماعی و کار فرهنگی؟ و اگر دومی هم جزء وظایف ماست، باید‌ها و نباید‌هایش چیست؟ حد و مرز کار فرهنگی و کار خانه کجاست؟ چقدر و چگونه می‌توان از کار خانه برای رسیدن به کار فرهنگی و نقش‌آفرینی اجتماعی کم کرد؟

موضوع چالش برانگیز دیگر، مسئله فرزندآوری و تربیت فرزندان مان بود. برای ما سؤال بود که آیا پرداختن به این وظیفه، به‌تنهایی، برای نقش‌آفرینی

فرهنگی-اجتماعی زن کافی است؟ آیا حضور غیرمستقیم زنان کافی است یا باید به صورت مستقیم هم در میدان اجتماعی نقش آفرینی کنند؟ آیا زنان نقش تمدن سازی دارند یا تنها نقش زنان، مادری و همسری کردن برای مردان تمدن ساز است؟

همچنین پرسش اصلی این بود که ما بر چه اساس و اصولی می توانستیم برای سؤال هایمان به پاسخ های قابل استناد برسیم؛ البته بدون در نظر گرفتن سلیقه های شخصی.

جمع سه نفره ما حول این سؤالات اساسی شکل جدی تری به خودش گرفت. سه نفری که با پیشینه فعالیت های فرهنگی، دانشجویی، اجتماعی و سیاسی متعدد و البته با داشتن مطالعات قرآنی و روایی به دنبال یافتن پاسخ سوالهایمان بودیم. پاسخی متقن که فقط تجربه هایمان تأییدش نکند و بتواند برای همه بانوان، با هر سن و تحصیلات و شرایطی مرجع و قابل استفاده باشد. همان کلاف شان معلوم باشد که اگر قرار است بانوان فعالیت های اجتماعی داشته باشند، چه مسائلی را باید لحاظ کنند؟ مدل بانوانه آن چیست؟

ابتدای راه تصورمان این بود که دستیابی به پاسخ آسان خواهد بود؛ کافی است نظرهای صاحب نظران را بررسی کنیم تا نقشه راه مشخص شود. اما تعارضات بین حرف ها، عمل ها، الگوها و واقعیت ها، ما را بیشتر سردرگم می کرد و ابهامات مان بیشتر می شد؛ برخی صاحب نظران، تلاش می کردند تا نقش زن را پررنگ جلوه دهند؛ اما در نهایت یک نگاه درجه دوم را به زن ارائه می دادند.

در این میان، به طور ویژه بیانات رهبر معظم انقلاب بود که نه تنها تناقض و ابهامی نداشت، بلکه یک تصویر عزت مندانه و پیشرو از زن را ترسیم می کرد و طی سال های رهبری، جزئیاتی از مدل نقش آفرینی بانوانه را روشن می کرد. سر نخ کلاف سردرگمی را که چند ماهی مشغول مان کرده بود، پیدا

کرده بودیم. راه برایمان کوتاه به نظر می‌آمد. فاصله ما تا جواب، بررسی بیانات ایشان بود.

از پنج جلدی معروف «نقش و رسالت زن» شروع کردیم، کتاب‌ها، اساتید و گروه‌ها را بررسی کردیم، سفرهای تحقیقی ما به قم و تهران هم برقرار شد. به دنبال متنی بودیم که با نگاه جامع و تحلیلی به بیانات آقا پرداخته باشد و ارائه مدل کرده باشد. اما متوجه شدیم هیچ پروژه‌ای در این زمینه حتی در دست اقدام هم نیست. وقتی مطمئن شدیم در نقطه صفر ایستاده‌ایم، تصمیم گرفتیم خودمان آغازگر طرح پژوهشی نو باشیم.

گروه‌مان هنوز سه نفره بود به اضافه یک دختر کوچک که به تازگی به دنیا آمده بود و مادرش هم‌زمان، یک فعال فرهنگی و یک پژوهشگر نیز شده بود. این وضعیت در سه نفره بود؛ هم‌زمان در چند جبهه فرهنگی، علمی، خانوادگی، اجتماعی و خانوادگی در حال فعالیت بودیم.

کار برای مان سخت می‌شد و زمان برای مان کم‌کم کم‌تر می‌شد. شرایط بیشتر بود؛ زیرا می‌خواستیم بزرگترین مسئله زندگی خودمان را حل کنیم؛ مدیریت نقش‌ها.

برای شروع یک پژوهش درست و مطمئن و همچنین برای جمع‌آوری و دسته‌بندی اطلاعات مان، به یک روش درست نیاز داشتیم. با اساتید دانشگاه مشورت کردیم. کار را آن قدر سخت کردند که از خیرش گذشتیم. زیرا برای یادگیری یک روش علمی، باید چندسالی دوباره دانشجویی شدیم تا فقط روش را بیاموزیم و این به منزله منتفی شدن پروژه بود.

میان این سردرگمی‌ها و ناامیدی‌ها، یکی از بیانات آقا، ما را از بیراهه رفتن نجات داد. انگار آن سخنان را مختص ما ایراد کرده بودند؛ ایشان فرموده بودند:

نظرات امام، یک مجموعه است و خوشبختانه ثبت شده است و همین است که هست. مثل همه متونی که از آن‌ها

می شود تفکر گوینده را استنباط کرد، منتها با شیوه درست استنباط. شیوه درست استنباط این است که همه حرف‌ها را ببینند، آن‌ها را در کنار هم قرار بدهند. توی آن‌ها عام هست، خاص هست، مطلق هست، مقید هست. حرف‌ها را باید با همدیگر سنجید، تطبیق کرد. مجموع این حرف‌ها، نظر امام است. البته کار خیلی ساده‌ای نیست؛ اما روشن است که باید چه کار کنیم. یک کار اجتهادی است. اجتهادی است که از عهده شما جوان‌ها برمی‌آید. بنشینند واقعاً گروه‌های کاری در زمینه‌های مختلف، نظر امام را استنباط کنند، از گفته‌های امام به دست بیاورند.^۱

این فرمایشات، برای ما که در برهوت روش پژوهشی مانده بودیم، حکم چشمه‌ای را داشت که گوارای وجود می‌شد. بعد از آن، راهنمایی‌ها و تشویق‌های یک چنین دانشگاهی مسیر را برایمان هموارتر کرد.

پروژه شکل یافت؛ بررسی مسئله زن در بیانات امام خامنه‌ای با تلفیق روش اجتهادی و تحلیل مضمون. ذره بین دست گرفتیم. هر جا که فرمایشات حضرت آقاربطنی به مسئله زن داشت، کدگذاری کردیم. بررسی‌هایمان از بیانات رهبری در دیدارهای مختلف و چند ساعته از سال (۱۳۶۸) گرفته تا جلسات خصوصی، مراسم قرائت خطبه عقد و حتی تقریظی بر کتاب، ادامه داشت.

مرحله اول جمع‌آوری اطلاعات، قدم به قدم پیش می‌رفت و کدها زیاد می‌شدند تا به ۵ هزار کد رسیدیم. این کدگذاری‌ها با توجه به روش اجتهادی، یعنی با نظر به تأکیدات مختلف کلامی و ساختار دستوری و بلاغی کلام و براساس دلالت‌های مختلف معنایی (تطابقی، تضمنی، التزامی) و سیاق و بافت سخن اعمال شد.

۱. دیدار دانشجویان سراسر کشور ۱۳۸۷/۷/۷

پس از اتمام کدگذاری، مرحله انتخاب مضامین بود. در این مرحله فهرستی از کدها تهیه شد و کدهای مربوط به هم که از لحاظ مفهومی با یکدیگر همخوانی داشتند، ذیل یک مضمون قرار داده شد. پس از آن، در سه تا چهار سطح عناوین انتزاعی تر به آنها داده شد تا بالاخره به چند مقوله محوری رسیدیم؛ در این مرحله یک شمای کلی از منظومه فکری مقام معظم رهبری در مسئله زن داشتیم. بنابراین شروع به روایت این مقوله‌ها کردیم؛ در نهایت متنی شد که زن را از نگاه حضرت آقا ترسیم می‌کرد.

حالا دیگر عضو چهارم مان که با شروع کار به دنیا آمده بود، کلاس اول دبستان بود. یک خواهر سه ساله داشت و یک نورسیده دیگر هم از دوست دیگرمان به این جمع اضافه شده بود.

به این ترتیب هفت سال در اقیانوس بیانات و فرمایشات رهبری غوطه‌ور بودیم. در خلال فرمایشات، مقولات پژوهش مان را تکمیل می‌کردیم و در ضمن، کل کاری که صورت گرفت بود هم به نحوی تأیید می‌شد؛ زیرا همچنان براساس همان مقولات و عناوین قلم می‌بردیم.

هم‌زمان با پیشبرد پروژه، کار ترویج گفتمان الگوی سوم نزد نگاه رهبری را شروع کردیم. چندین دوره آموزشی برگزار شد که ضمن آن تلاش کردیم شیوه آموزش، جدید و تعاملی باشد. این کار کمک بسیاری به تکمیل متن می‌کرد. جزوه اولیه پژوهش مان، تبدیل شد به یک کتاب با پشتوانه ده‌ها ساعت ارائه کارگاهی و اکنون حاصل پژوهش چندین ساله ما، متواضعانه پیش روی شماست.

کتابی که نه تنها مجموعه‌ای از بیانات است، بلکه مرجعی است جامع از نایدها و نبایدهای فعالیت بانوان در حوزه‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی و منبعی است برای پاسخ دادن به سؤال‌های مخاطبانی که همچون ما، درمندان، قصد فتح قله‌های تعالی را دارند.

امید است که این محصول بتواند دریچه تازه‌ای برای نگاه به جایگاه

بانوان در جای جای جهان باشد و پیشرفت جامعه اسلامی را سرعت
ببخشد.

در پایان از خانواده‌های مان که پایه پای مادر این راه استقامت ورزیدند و
از اساتید گرانقدری همچون حجت الاسلام ذوعلم، استاد طاهرزاده، جناب
آقای دکتر بانکی پور، جناب آقای سید احمد عبودتیان و تمام کسانی که
به نوعی در طول مسیر پژوهش یاری‌گر و راهنمایمان بودند و نیز از مرکز نشر
بین الملل، صمیمانه تشکر می‌کنیم.

مولفین - تابستان ۱۴۰۲

www.ketab.ir

مقدمه

امروز درگام دوم انقلاب اسلامی و در زمانی که کشور ما به تعبیر مقام معظم رهبری در دومین مرحله از خودسازی، جامعه سازی و تمدن سازی قرار گرفته است؛ باید این کشور را برای رسیدن به آرمان بزرگش که ایجاد تمدن نوین اسلامی است، هرچه بیشتر مهیا و آماده نمود. برای اینکه مهیاسازی هرچه بهتر انجام شود، به طور ویژه از جوانان مطالبه شده است^۱ که قطعاً نیمی از آن‌ها، بانوان جوان هستند.

این بانوان جوان، همچون مردمان، به منظور مقدمه سازی برای تحقق تمدن اسلامی، می بایست یک الگوی اسلامی تولید کنند^۲ و این الگوی اسلامی را به دیگر ممالک بشری بشناسانند. لذا هدف و عبارت است از ساختن کشوری که بتواند در دنیا الگو باشد؛ «لتكونوا شهداء على الناس» آن چنان بالا قرار گیرید که بتوانید ناظر بر همه عالم باشید؛ بر همه روش‌ها، بر همه تمدن‌ها و مدنیت‌ها^۳ و دستیابی به این امر تنها در سایه تربیت اسلامی افراد جامعه ممکن است. در این میان، اگر زنان در سایه تربیت درست به هویت اصلی خود نزدیک شوند، از مصادیق الگوهای جهانی می شوند؛

۱. رجوع شود به بیانیه گام دوم انقلاب.

۲. «آن مدنیت اسلامی که انتظارش را داریم که بتواند بر مدنیت مادی گمراه کننده و فاسد غربی غلبه پیدا کند، آن روز تحقق پیدا خواهد کرد و مقدمه اش این است که ما ملت ایران بتوانیم به سمت الگو شدن پیش برویم.» در دیدار با اقشار مختلف مردم ۱۳۹۵/۵/۱۱.

۳. «همه باید تلاش کنیم، دولت و ملت باید تلاش کنند؛ این کشور باید به عنوان یک الگوی اسلامی ساخته شود.» در دیدار مردم کازرون ۱۳۸۷/۲/۱۶.

۴. در دیدار پاسداران و دانش آموزان و دانشجویان ۱۳۷۹/۸/۱۱.

چه برای زنان جهان و چه برای مردان. چنان‌که وقتی قرآن می‌خواهد برای مؤمنان عالم دو نفر را مثال بزند، به دوزن اشاره می‌کند.^۱ لذا با این بیان روشن می‌شود که زنان چگونه در مقدمهٔ تحقق تمدن اسلامی می‌توانند به عنوان الگوی مترقی، نقش آفرینی کنند.

دختران و بانوان جامعه علاوه بر اینکه خود نیمی از جامعه‌اند و در حرکت عمومی جامعه به سمت تمدن اسلامی نقش دارند، به علت اثرگذاری بر دیگر اعضای جامعه، جایگاهی ویژه دارند؛ زیرا زنان به دلیل خصوصیات ذاتی خود، از چنان توانایی برخوردارند که می‌توانند خود و محیط پیرامون خود را به سمت معنویت، پیشرفت و علو مقامات علمی و عملی پیش ببرند.^۲ در این میان، نقش مادران بسیار حائز اهمیت است «برای تمدن اسلامی - مانند هر تمدن دیگر - دو عنصر اساسی لازم است: یکی تولید فکر، یکی پرورش انسان»^۳ مادر، محوری‌ترین فرد تأثیرگذار در پرورش انسان است؛ «مادر است که فرهنگ، معرفت و تمدن و ویژگی‌های اخلاقی یک قوم و جامعه را با جسم خود، با روح خود با خلق خود و با رفتار خود، دانسته و ندانسته به فرزند منتقل می‌کند. همه، تحت تأثیر مادران هستند»^۴ البته بانوان می‌توانند در عنصر تولید فکر هم مؤثر باشند؛ چنان‌که الان بانوان کشور ما به لحاظ فکری در سطح راقی هستند و می‌توانند با استفاده از ظرفیتی که در اندیشه و فکر خود دارند، در این عنصر نیز، فعالانه تلاش کنند. قطعاً بخشی از این تولید فکر باید در خود مسئلهٔ زنان باشد و این امر بارها و بارها توسط مقام معظم رهبری مطالبه شده است.

۱. آیات ۱۱ و ۱۲ سورهٔ تحریم.

۲. «در طبیعت الهی زن، آن چنان لطافت و زیبایی و گرمای محبتی وجود دارد که می‌تواند هم خود را و هم محیط پیرامون خود را - چه در داخل خانه، چه در هر محیطی که باشد - به طرف معنویت، پیشرفت و علو مقامات علمی و عملی سوق دهد و پیش ببرد.» در دیدار با اقشار مختلف مردم ۱۳۸۴/۳/۲۵.

۳. در اجتماع مردم قم ۱۳۷۹/۷/۱۴.

۴. در دیدار جمعی از مداحان ۱۳۸۴/۵/۵.

اما تمدن نوین، علاوه بر دو عنصر فوق، دو بخش نیز دارد: یک بخش، بخش ابزاری است و بخش دیگر، بخش متنی و اصلی و اساسی می باشد. بخش سخت افزاری تمدن و بخش ابزاری عبارت است از همین ارزش هایی که ما امروز به عنوان پیشرفت کشور مطرح می کنیم: علم، اختراع، صنعت، سیاست، اقتصاد، اقتدار سیاسی و نظامی، اعتبار بین المللی، تبلیغ و ابزارهای تبلیغ؛ همه بخش ابزاری تمدن است؛ وسیله است.

بخش نرم افزاری و حقیقی تمدن، «آن چیزهایی است که متن زندگی ما را تشکیل می دهد؛ که همان سبک زندگی است که عرض کردیم. این، بخش حقیقی و اصلی تمدن است؛ مثل مسئله خانواده، سبک ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف، نوع خوراک، نوع آشپزی، تفریحات، مسئله خط، مسئله زبان، مسئله کسب و کار، رفتار ما در محل کار، رفتار ما در دانشگاه، رفتار ما در مدرسه، رفتار ما در فعالیت سیاسی، رفتار ما در ورزش، رفتار ما در رسانه ای که در اختیار ما است، رفتار ما با پدر و مادر، رفتار ما با همسر، رفتار ما با فرزند، رفتار ما با مرئوس، رفتار ما با پلیس، رفتار ما با مأمور دولت، سفرهای ما، نظام وظیفه و جهاد ما، رفتار ما با دوست، رفتار ما با دشمن، رفتار ما با بیگانه؛ اینها آن بخش های اصلی تمدن است که متن زندگی انسان است. خوب، می شود این بخش را به منزله بخش نرم افزاری تمدن به حساب آورد؛ و آن بخش اول را، بخش های سخت افزاری به حساب آورد. اگر ما در این بخشی که متن زندگی است، پیشرفت نکنیم، همه پیشرفت هایی که در بخش اول کردیم، نمی تواند ما را رستگار کند؛ نمی تواند به ما امنیت و آرامش روانی ببخشد؛ همچنان که می بینید در دنیای غرب نتوانسته است.»^۱

بانوان می توانند در هر دو بخش تمدن سازی نقش آفرینی کنند، چه

۱. در دیدار جوانان استان خراسان شمالی ۱۳۹۷/۲۳.

۲. در دیدار جوانان استان خراسان شمالی ۱۳۹۷/۲۳.

بخش نرم‌افزاری و اصلی تمدن و چه بخش سخت‌افزاری و حاشیه‌ای آن. نقش زنان در بخش نرم‌افزاری تمدن یا به تعبیر دیگر سبک زندگی، واضح و هویدا به نظر می‌رسد؛ اما در بخش سخت‌افزاری نیز در پیشرفت ساحت‌های مختلف اجتماعی مانند علمی، سیاسی، اقتصادی و...، زنان می‌توانند نقشی پیش‌برنده داشته باشند و با ورود مسئولانه خود به هر میدانی، پیشرفت و ترقی و تعالی کشور را مضاعف و چند برابر نمایند.^۱

زنان می‌توانند مسیر تاریخ یک کشور را تغییر دهند و در واقع معماری جدیدی بیافرینند. چنان‌که مقام معظم رهبری زنان شهید را در چنین قامتی توصیف نمودند.^۲ آن‌ها در همان سال‌های انقلاب و دفاع مقدس، الگوی جدیدی از خود به جهانیان نشان دادند که با الگوی شرقی که زن در آن در حاشیه بوده و الگوی غربی که زن ابزار جنسی می‌باشد، متفاوت است. این زنان با رعایت حجاب و عفاف و با حفظ خانواده خود، در اوج کرامت و شرافت، در محرومیت و مشکلات اجتماعی بودند و این‌گونه تاریخ‌سازی نمودند؛ و این تاریخ‌سازی حرکتی در جهت تمدن‌سازی است؛ چنان‌که الگوسازی آن‌ها مقدمه‌ای برای تشکیل تمدن اسلامی بود.

چنین بانوان توانایی داشته و دارند که «تعریف زن» حضور او در ساحت رشد و تهذیب خویش و در ساحت حفظ خانه سالم و خانواده متعادل و در ساحت ولایت اجتماعی و جهاد امریه معروف و نهی از منکر و جهاد اجتماعی را جهانی کنند و بن‌بست‌های بزرگ را در هم بشکنند.^۳

در پیام کنگره هفت‌هزار زن شهید، مقام معظم رهبری برای اولین بار

۱. «در هر میدانی که بانوان مسئولانه وارد شوند، پیشرفت در آن میدان چند برابر خواهد شد. اگر کشور بتواند جامعه زنان را با تکیه بر تعلیمات اسلامی، با همان معارفی که اسلام خواسته است، آشنا کند، من تردیدی ندارم که پیشرفت و ترقی و تعالی کشور مضاعف و چند برابر خواهد شد.» در دیدار جمعی از زنان ۱۳۷۶/۷/۳۰.

۲. ر.ک. پیام به کنگره «هفت‌هزار زن شهید کشور» ۱۳۹۱/۱۲/۱۵.

۳. پیام به کنگره «هفت‌هزار زن شهید کشور» ۱۳۹۱/۱۲/۱۵.

از کلیدواژه «ولایت اجتماعی» استفاده می‌کنند. این عبارت ناظر به نقش تاریخ‌سازی و در متن و مرکز بودن است و چون این عبارت در کنار گزاره امریه معروف و نهی ازمکر آمده است، شاید بتوان از این همنشینی یک همبستگی معنایی دریافت نمود و آن را یک نوع ولایت دانست که شامل ساحت امریه معروف و نهی ازمکر نیز می‌شود.

امریه معروف و نهی ازمکر به تعبیر مقام معظم رهبری زیربنای تمام حرکات اجتماعی در اسلام است^۱ و معروف و همه ابعاد ذیل را در بر می‌گیرد: اعتلای فرهنگ، سلامت محیط اخلاقی، سلامت محیط خانوادگی، تکثیر نسل و تربیت نسل جوان آماده برای اعتلای کشور، رونق دادن به اقتصاد و تولید، همگانی کردن اخلاق اسلامی، گسترش علم و فناوری، استقرار عدالت قضائی و عدالت اقتصادی، مجاهدت برای اقتدار ملت ایران و ویران آن و فراتر از آن، اقتدار امت اسلامی و تلاش و مجاهدت برای وحدت اسلامی.^۲ زن نه تنها می‌تواند در تمامی عرصه‌های فوق به نوعی نقش آفرینی کند، بلکه می‌تواند در متن و مرکز این عرصه‌ها جهان‌شاملید. بنابراین نقش زن در تمدن‌سازی، نقشی محوری، از جنس ولایت و البته جهان‌شامل است.

علاوه بر نقش ویژه زن در شکل‌گیری تمدن اسلامی، توجه به وضعیت مسئله زن یا به تعبیر بهتر بحران زن در وضعیت تمدن‌های فعلی جهان نیز ضروری است و در مسیر عبور از فروپاشی تمدن مادی و شکل‌گیری تمدن نوین نمی‌توان به این بحران در دنیا پرداخت.

بخش مهمی از مسائل مرتبط با هر تمدن با مسئله زن گره خورده است؛ زیرا از یک سو مسئله انسانیت از آن تبعیت می‌کند^۳ و از سوی دیگر، زن محور خانواده است و خانواده اساس فرهنگ و تمدن و تعالی جامعه و شرط ادامه

۱. در حرم رضوی ۱/۱۳۹۴.

۲. بیانات در حرم رضوی ۱/۱۳۹۴.

۳. در دیدار اعضای شورای فرهنگی، اجتماعی زنان ۴/۱۰/۱۳۷۰.

حیات آن است.^۱ طوری که بدون اصلاح زنان و خانواده، نمی‌توان انتظار جامعه‌سازی و پس از آن تمدن‌سازی را داشت و البته در صورت اصلاح این دو، جامعه هم می‌تواند به خوبی اصلاح گردد.^۲

بنابراین بررسی ویژه مسئله زن چه در تمدن‌سازی اسلامی و چه در تمدن‌سوزی غربی، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر بوده و این مهم بر عهده خود بانوان است. زنان مؤمن انقلابی باید بتوانند الگوی زن را در ساحت نظر و عمل به طور کامل به عالمیان نشان دهند و برتری آن را اثبات کنند و با این نمایش، مقدمه تمدن نوین را فراهم نمایند و زنان مظلوم جهان را از چنگال جاهلیت مدرن نجات دهند؛ چه آن‌ها که آگاه به مظلومیت خود هستند و چه آن‌ها که ناآگاهانه مورد ظلم واقع شده‌اند.

با توجه به مقدمه فوق و با توجه به رویکرد پژوهش حاضر که به دنبال تحلیل و بسط موضوع زن در بیانات مقام معظم رهبری بوده، مطالعه این نوشتار را برای تمامی افرادی که می‌خواهند در فرایند شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی گامی هرچند کوچک بردارند، پیشنهاد می‌کنیم.

۱. «خانواده اساس فرهنگ و تمدن و تعالی است. وقتی خانواده نابود و متلاشی و ناکارآمد شود، تبعات متعددی دارد که در کوتاه‌مدت خودش را نشان نمی‌دهد. این مسئله، تمدن‌ها را از بین می‌برد.» در دیدار جمعی از فعالان و کارشناسان حوزه خانواده ۱۳۹۸/۵/۲۴.
۲. «اگر زن در جامعه و در محیط زنانه اصلاح شود، جامعه به طور کلی اصلاح خواهد شد. اگر محیط خانواده‌ها به برکت زن، محیط سالمی شود، جامعه به طور کامل اصلاح خواهد شد.» در دیدار جمعی از پرستاران ۱۳۷۴/۷/۱۲.